

Autorka New York Times bestsellerov

STEPHANIE DRAYOVÁ

„Majstrovské dielo.“
KATE QUINNOVÁ

A woman in a dark dress and light skirt is kneeling on a cobblestone floor, reaching out to touch the hand of a young girl in a dark dress and white hat. They are positioned in the center of a large, arched stone doorway. The doorway is flanked by metal grates. Beyond the archway, a misty, sunlit landscape with mountains and trees is visible. The scene is dimly lit, with the light from the landscape creating a strong contrast and highlighting the figures.

ŽENY
ZO ZÁMKU
LAFAYETTE

*Zámky väčšinou obraňujú muži.
Tento však bránia ženy.*

TATRAN

ŽENY
ZO ZÁMKU
LAFAYETTE

STEPHANIE DRAYOVÁ

ŽENY

 zo

ZÁMKU

LAFAYETTE

TATRAN

Z anglického originálu Stephanie Dray: The Women of Chateau Lafayette,
ktorý vyšiel vo vydavateľstve Berkley, an imprint of Penguin Random House LLC,
New York 2021,

preložila Zuzana Gáliková.

Vyšlo vo Vydavateľstve TATRAN, Bratislava 2022 ako 5336. publikácia.

Vydanie I.

Prebal a väzbu podľa pôvodného návrhu spracovala Mgr. art. Ľubica Kochanová

Zodpovedná redaktorka Daniela Šínková

Jazykové redaktorky Ivana Fábryová, Zlata Sršňová

Technická redaktorka Eva Zdražilová

Sadzba Leoš Dóra – KACHNA

Vytlačil FINIDR, s.r.o., Český Těšín.

www.slovtatran.sk

:: knihy pre **hodnotnejší** život

All rights reserved including the right of reproduction
in whole or in part in any form.

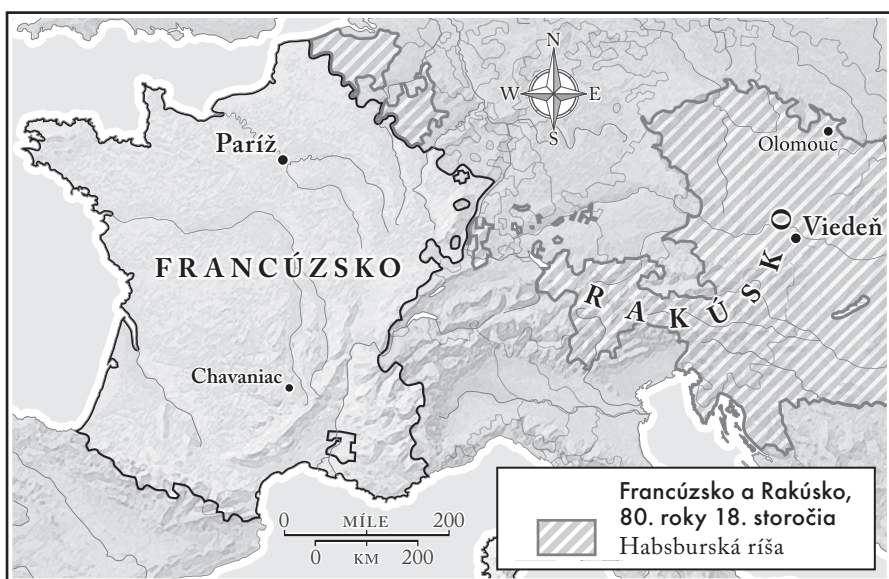
Copyright © 2021 by Stephanie Dray

Translation © Zuzana Gáliková 2022

Slovak edition © Vydavateľstvo TATRAN 2022

ISBN 978-80-222-1294-6

*Venujem svojmu otcovi, zhovievavému kritikovi
prvého románu svojej dospievajúcej dcéry,
ktorej nikdy nepovedal,
aký bol v skutočnosti nevydarený.*

EPIGRAF

*Chavaniac je pre mňa chrám, v ktorom
sú uložené posvätné objekty môjho srdca.*

GILBERT DU MOTIER, MARKÍZ DE LAFAYETTE

NA SVETE SÚ MIESTA, KTORÝCH KAMENE EŠTE STÁLE ODRÁŽAJÚ minulosť. Takým miestom je aj Château de Chavaniac – zámok Lafayette v Chavaniacu. Tam, v srdci Francúzska, kde pred miliónmi rokov unikla zo svojho podzemného žeravého väzenia ohnivá láva a vyrazila smerom k oblohe, sa narodil potulný rytier, ktorý bojoval v jednej revolúcii a zažiaril v druhej, zlomil okovy monarchie a zmenil svet.

Volal sa Lafayette. Jeho biely zámok bol pevnosťou slobody a neskôr, počas oboch svetových vojen, ho spravovali Američania. Stal sa útočiskom pre viac než dvadsaťpäťtisíc chorých a osirelých detských utečencov.

Väčšinu pevností bránia muži.

Túto bránili ženy.

PROLÓG

MARTHE

Chavaniac-Lafayette

August 1939

VŠETKO SA TOČÍ OKOLO ZÁMKU.

Z miesta pri okne tanečnej sály sledujem oneskorencov, čo prichádzajú na večierok v nablýskaných kupé, kabrioletoch a roadsteroch. Šoféri trúbia, chcú sa čím skôr dostať zo zápchy. Vo fialovom svite zapadajúceho slnka sa ku vchodu tlačí zástup žien ozdobených drahými šperkmi. Stúpajú točitým schodiskom a okolo nich sa šíri oblak vône Chanel 5. Všetky chcú vidieť pamätné predmety pripomínajúce francúzskeho generála, ktorý sa tu narodil.

Každý sa chce dostať medzi tieto staré múry, zatiaľ čo ja netúžim po ničom inom, len odtiaľto zmiznúť...

Žijem na tomto mieste opradenom históriou od útleho detstva. Americká charita, ktorá má zámok v správe, ma zachránila na uliciach Paríža. Vyrastala som tu spolu s ostatnými deťmi, ktoré počas prvej svetovej vojny prišli o jedného alebo oboch rodičov. Bola som malá francúzska sirota, hovorila som po anglicky, hrávala som bejzbal, žula žuvačky a pozerala hollywoodske nemé filmy. Mala som šťastie na prvotriedne vzdelanie, nehovoriac o tvrdých životných lekciách medzi deťmi na ihrisku. No od zámku som sa nikdy nedostala ďalej ako po Clermont-Ferrand, kde som skladala učiteľské skúšky a kam autom dorazíte za dve hodiny.

Možno je sebecké chcieť od života viac, než mi môže ponúknuť zastrčená francúzska dedinka, ale mám dvadsaťtri rokov a umieram túžbou vidieť svet. A v tom mi môže pomôcť jedine štipendium na École des Beaux-Arts v Paríži.

Keď som sa prvý raz uchádzala o štipendium Lafayettovej spomienkovej nadácie, povedali mi, že som primladá. Druhý raz mi komisia pripomenula, že štipendium je určené iba chlapcom, ktorí vyrastali

v sirotinci na zámku alebo navštevovali niektorú z jeho prestížnych škôl. Rok nato mi naznačili, že som už pristará na štúdium a mala by som sa zamýšľať nad vydajom. Ale ja som sa do manželstva vôbec nehrnula. Dnes večer mám poslednú šancu získať štipendium. Vrhám kradmé pohľady na svoje vystavené dielo a snažím sa odhadnúť, ako sa moja busta menej slávnej postavy z dvojice Lafayettovcov pozdáva hosťom a členom komisie.

Och, oveľa radšej by som vytvorila niečo avantgardnejšie než sochu dávno zabudnutej cnostnej manželky hrdinu revolúcie, ale umelec musí z niečoho žiť. A ak členom komisie nebrnknem na vlasteneckú strunu, nevymámim od nich štipendium. Moja konkurencia – chlapi ako Samir Bensaïd, Francúz alžírskeho pôvodu, dnes večer v smokin-gu a s fezom na hlave, sa rozhodli pre klasiku. Pripravili diorámy bitiek generála Lafayettea, mapy jeho ciest, eseje o jeho filozofii. Ja som však chcela byť originálna, a tak som siahla po málo známom portréte Lafayettovej manželky a vytvorila som podľa neho jej sochu.

V stávke je môj cestovný lístok z týchto hôr. No začínam mať obavy, že obočie *La Femme Lafayette* som urobila príliš výrazné a jej baroková parochňa vyzerá ako veľký jež.

Kým nervózne prešľapujem z nohy na nohu, zastaví sa pri mne Henri Pinton, pobozká ma a zaželá mi veľa šťastia. Dvorí mi azda od čias, keď nosil krátke nohavice a ja dva vrkoče. A je naozaj milý, čo sa o mne nedá povedať. Poriadne vyrástol, v smokin-gu vyzerá, akoby sa vynoril z filmov Franka Capreho. „Pokoj, zlatovláska,“ šepne mi do ucha. „Len dýchaj.“

„Neviem, ako niekto môže dýchať v takýchto šatách,“ postažujem sa a prejdem dlaňou po stiahnutom páse svojej pompéznej róby – tieto značkové šaty mi spôsobujú utrpenie, navyše ma stáli viac, než si z učiteľského platu môžem dovoliť. Zvyčajne nosím nohavice a kožené oxfordky s nízkym podpätkom, no dnes musím zapôsobiť na týchto bohatých páňkov, vďaka ktorým počas večierkov, ako je tento, získava náš ústav peniaze.

Hoci, pravdupovediac, dnešný večierok je skôr rozlúčka. Hodím pohľad dolu na dvor, kde v bezvetří vedľa seba smutne visia francúzska trikolóra a americké hviezdy s pásikmi. Spomínam si, ako sa kedysi na tomto zámku hovorievalo: *Tieto vlajky spolu víťazia aj padajú*. Ale teraz je to skôr na smiech. Čoraz viac sa hovorí o vojne, a tak Američania, ktorí kúpili a zrenovali tento starý zámok, od-

chádzajú. Moffatovci, ktorí tu žili, odkedy som sem prišla, sú už dávno preč. Madame Beatrice, svojská dáma, zakladateľka a prezidentka nadácie, ktorá zriadila náš ústav, odišla pred pár týždňami. Povedala, že sa jej podarilo zatiahnuť Ameriku do predchádzajúcej vojny, a ak bude treba, urobí to znova.

Medzitým ostane naše preventórium pod dohľadom barónky de LaGrangeovej. Práve vykladá oslňujúcemu hlúčikovi žien v strednom veku ovešaných diamantmi, ktoré popíjajú ružovkastý vermút, že táto tanečná sála, takzvaný filozofický salón, bola dôkladne zrenovovaná a podarilo sa jej vrátiť pôvodnú nádheru z osemnásteho storočia. Barónka ich nezabudne upozorniť na vysoké zrkadlá v pozlátených rámoch a čerstvo naleštené parkety. Jej manžel, barón, sa zatiaľ venuje hŕstke prominentných členov komisie – predstaviteľom vlády s cigarami a francúzskym priemyselníkom s fajkami. Trkocú o komunistoch a fašistoch a o tom, či sme pripravení na vojnu s Hitlerom.

Reči o vojne vnášajú do atmosféry tohto večera čudnú nervozitu – ľudia rozprávajú prirýchlo, jedia priveľa a smejú sa prihlasno, akoby mali dnes poslednú príležitosť zabaviť sa.

„Je to také snobské,“ ozve sa náš kamarát Samir a ukáže na švédske stoly s pestrou ponukou, na vedierka so šampanským a ružové girlandy zavesené na vyrezávaných pozlátených dverách. „Ale najbohatšia vrstva by sa netrepala do hôr kvôli dražbe koláčikov, takže kým sú tu, mali by sme z nich vytiahnuť každú pencu, libru a frank.“

„Znie to, akoby si bol komunista, Sam,“ poznamenám s úšklabkom. „Ak neprestaneš, poviem to barónovi.“

Sam sa uskrnie. „Nie si až taká zákerná, však, Marthe?“

„Základné pravidlo siroty,“ pripomeniem mu. „Starám sa iba o seba a o mňa.“

Zasmeje sa, no myslím to vážne. Sme kamaráti, viem, že Sam chce to štipendium, no ja ho chcem viac. Už takmer počujem parížskych profesorov, ako s francúzskou precíznosťou vyslovujú moje meno; nie ako títo Američania, v ústach ktorých znie úplne sucho, skôr ako *Marta*. Už cítim vzrušenie, ktoré sa ma zmocní, keď prvýkrát navštívim Louvre. Na jazyku mám chuť espressa, ktoré si objednám v kaviarni s výhľadom na Eiffelovu vežu. Pri predstave, ako skicujem Seinú, ma svrbia prsty. Dnes večer sa začína môj nový život!

O ôsmej, popri chrumkaní surovej zeleniny *crudité*, sa nútím pozorne počúvať prejavy o dobročinnom úsilí, vďaka ktorému dostali

francúzske siroty tu, v zámku Lafayette, okrem strechy nad hlavou aj lekársku starostlivosť, ktorá ich ochránila pred podvýživou a tuberkulózou.

O deviatej mi Henri povie, že vyzerám ako Greta Garbo, a keď zaznie „Zajtra svitne nový deň“, pozve ma na parket. Cítim sa ako Popoluška.

Presne o desiatej vyhlásia výhercu štipendia a môj koč do svetlejšej budúcnosti sa zmení na veľkú bachratú tekvicu...

Po jedenástej ležím rozvalená na lavičke v ružovej záhrade s polo-prázdnu fľašou šampanského, s ukradnutým podnosom chuťoviek a s bustou Lafayettovej manželky. Nenápadne som ju vzala zo stojana na výstave a teraz na ňu kriticky zazerám. „Uznávam, že nevyzeráš ktovieako...“ No to hrubé obočie dodáva soche celkom originálny vzhľad. Porotcovia to mohli oceniť.

Nevzdelanci.

Znova si potiahnem zo šampanského, rovno z fľaše, lebo nie som ešte taká opitá, aby som vtrhla dnu, kde večierok pokračuje bezo mňa. Utápam sa v sebaľúťosti. Náladu mám celkom pod psa. Som nevďačná. „Hej, čo na mňa tak pozeráš?“ prihovorím sa kamennej markíze, akoby jej oči s pohľadom srnky videli až do môjho previnilého srdca. „Tebe ležal svet pri nohách. Tituly, bohatstvo, zámky...“

Začujem kroky a zmlknem. *Merde.* Myslela som si, že si nikto nevšimol, ako som sa vytratila zadným schodiskom. Ružová záhrada je tým posledným miestom, kde by ma niekto hľadal. Henri Pinton však pozná moje úkryty už od detstva. „S kým sa to rozprávaš?“ opýta sa.

„S *La Femme Lafayette*,“ priznám sa, objímajúc jej kamennú hlavu. „Je dobrá poslucháčka.“

Henri sa zachichoce, vyloví z vrecka cigaretu a zapáli si. „Počuj, viem, že teraz nie si celkom okej pre to štipendium...“

Vždy sa mi páčil jeho americký slang s francúzskym prízvukom, no momentálne vo mne vyvolal podráždenie. Nielenže nie som okej, som na dne. A on by to mal vedieť. Vyrastali sme spolu, a kým si nádacia mohla dovoliť zriadiť oddelené triedy pre dievčatá, chodili sme do tej istej. Vie, ako som vždy snívala, že budem viac než učiteľka; na toto povolanie sa vonkoncom nehodím. Dôkazom je aj môj pokus uchmatnúť Henrimu z úst cigaretu.

Dovolí mi to, no spýta sa: „Chceš, aby ťa vyrazili?“

„Bol by to len ďalší kopanec do zadku,“ poznamenám a potiahnem si z cigarety.

Od učiteľov v škole preventória sa očakáva, že pôjdu dobrým príkladom. To pre mladé slobodné ženy, ako som ja, znamená, že nesmú fajčiť ani piť. Dokonca aj pokroková madam Beatrice odo mňa chcela, aby som aspoň predstierala, že som dáma. Žiaľ, tento vlak mi ušiel pred fľašou šampanského. „Myslíš, že by ma markíza Lafayettová nabonzovala?“

„Povedal by som, že tá stará ježibaba bude čušať, ak ju vrátiš na jej pôvodné miesto skôr, ako si niekto všimne, že zmizla.“ Henri si odhryzne kúsok z múčnika a zvyšok mi naphá do úst, aby som nemohla povedať, že ak budem chcieť, môžem vlastnú sochu zhodiť aj zo strechy. Musím prežívať a počúvať, ako sa k nám zo sály nesie tlmené dnenie kontrabasu, zavýjanie saxofónu a dušný spev barovej speváčky. „Aspoňže ťa neporazil Sam,“ vyhlási Henri.

„Bola by som radšej, keby to bol on,“ poviem a z úst mi padajú omrvinky.

Aspoň by som mala akú-takú radosť z kamarátovho víťazstva. Namiesto toho získal štipendium nudný mladík, ktorý chce študovať inžinierstvo. Zachytila som, ako jeden z členov komisie potichu utrúsil: „Marthe je talentovaná, ale cez vojnu nám nebude treba umelcov...“

Henri si odkašle: „Mám nápad, ktorý ťa možno poteší.“

Dúfam, že sa ponúkne zohnať ďalšiu fľašu šampanského, no ako poznám Henriho, zrejme mi navrhne výlet do hôr, jazdu na voze so senom alebo polnočné kúpanie, a tak ho upozorním: „Nemám náladu vrhnúť sa do rybníka.“

Zoblečie si sako a prehodí mi ho cez holé plecia. „Čo keby sme sa spoločne vrhli do niečoho iného?“ Som príliš opitá na to, aby som za týmito gavalierskymi spôsobmi čosi šípila, a tak tam sedím ako idiot, kým on čosi loví vo vrecku nohavíc. Zrazu vytiahne drobnú vec, ktorá žiari v mesačnom svetle. „Prijmeš toto ako cenu útechy?“

Prsteň?! Som rada, že mi alkohol otupil emócie, rozosmejem sa a štuchnem doňho. „Ani na žarty nemám náladu.“

Nesmeje sa, ale snáď to nemyslí vážne. Som úplná sirota, nemám žiadnu rodinu, Henri je „zverenec štátu“, pretože jeho otec padol v Bitke pri Verdune. Má matku a rodinné hospodárstvo, ktoré síce bojuje o prežitie, no vďaka nemu má prostriedky, aby mohol študovať medicínu. Jeho snom je pracovať ako lekár v preventóriu, manželstvo

ešte dlho neprichádza do úvahy, ak vôbec. Obaja si to veľmi dobre uvedomujeme. Napriek tomu si znova odkašle a začne: „Marthe Simonová...“

Zastavím ho skôr, než si stihne klaknúť. „Chceš, aby tvoja matka dostala infarkt? Boh mi je svedkom, že ma nepovažuje za vhodnú nevestu.“

„Nikoho nepovažuje za vhodnú nevestu,“ prikývne a podrží prsteň vo svite mesiaca. Spoznávam ho. Zhíkнем a chytím si ústa, pretože teraz viem, že to myslí vážne. Je to prsteň jeho matky. Keď sme boli malí, vídala som ten výrazný diamant vložený do krúžku z matného zlata takmer každý mesiac, keď madam Pintonová prichádzala navštíviť Henriho na zámok. Závidela som mu tie návštevy...

Podobne ako Henri, niektoré z detí, s ktorými som vyrastala, mali aspoň jedného žijúceho rodiča alebo starého rodiča, ktorí sa o ne nemohli po vojne postarať. Väčšinu ostatných napokon adoptovali. Ale papuľnatú malú bitkárku nechcel nikto. Niekoľko párov prejavilo o mňa záujem, jeden dokonca prišiel na návštevu aj druhý raz, no viac sa neukázali. A tak som si zaumienila, že nebudem na nikoho čakať, naučila som sa nikoho nepotrebovať.

Henri na mňa skúmavo hľadí. „Mama mi dala svoje požehnanie, keď som jej pripomenul, že kedykoľvek môžem dostať povolávací rozkaz.“

Frustrrovane vydýchнем dlhý prúd dymu. Ako sa Henri mohol nechať zatiahnuť do politických nezmyslov, z ktorých za celé štyri roky nič nevzišlo? A to je, napokon, aj dobre, keďže Francúzsko sa ešte stále nespamätalo z poslednej vojny. „Zrejme si tými rečami matku vydesil na smrť. Predsa je jasné, že ťa nepovolajú!“

„Marthe,“ začne so zachmúreným obočím, „Hitler sa nanominoval do Československa. Na rade je Poľsko, a keď k tomu dôjde, Francúzsko zasiahne.“

Blázon. Predstavitelia Francúzska sa snažia Hitlerovi rázne dohovoriť, no tam sa to končí. Určite nepôjdu zachraňovať Poľsko – krajinu, ktorú väčšina mojich žiakov nevie nájsť na glóbose. Vidím, že Henri svoje obavy nepredstiera, snažím sa odľahčiť situáciu. „No tak, prežívaš strach hlavne preto, čo sa stalo tvojmu otcovi. Keby niet toho, na manželstvo by si ani nepomyslel.“

Henri pokrčí plecami. „Možno máš pravdu. Ale ak mám zomrieť vo

vojne tak ako on, chcel by som tu niečo zanechať. Ak nie dieťa, tak aspoň peknú vdovu. Takže, čo na to povieš? Načo by ti bolo štipendium na umeleckú školu, keď môžeš mať obrúčku?“

Strhnem sa, lebo jeho otázka ma zabolí. Ako prišiel na to, že štúdiu umenia je len vyplnením času, kým mi do cesty nepríde nejaký manžel? Budem sa musieť rozhodnúť, čo ďalej. „Si vážne romantický!“

„To ty neznášaš sentiment,“ pripomenie mi a uchmatne mi cigaretu. Má pravdu. Nenávidím sentiment. No napriek tomu mi zvlhnú oči, keď zodvihne ruky a povie: „Marthe, milujem ťa od tej hodiny matematiky, keď ti Sam namočil vrkoč do atramentu a ty si ho za to chcela bodnúť ceruzkou, no trafila si mňa. Vidiš? Stále mám na dlani jazvu po tuhe – pamiatku na hrot Cupidovho šíp.“

Obaja sa zasmejeme a on sa nostalgicky obzrie k zámku, kde sa to stalo. Dnes v noci je nádherne osvetlený. Dokonca aj veľká veža so štvorcovým pôdorysom, ktorú dostávali Američania, keď budovu kúpili, vo svetle reflektorov nepôsobí ako úplná architektonická katastrofa. Zámok bol pre nás oboch svätyňou, ale Henri ho zrejme zbožňoval ešte viac, pretože na rozdiel odo mňa mal ďalšie miesto, kam mohol ísť.

Netuším, kto boli moji rodičia, no Henri ma kedysi presviedčal, že môj otec bol celkom určite vojak, a ak by bol nažive, spolu s jeho otcom by nám títo hrdinovia celkom iste dohodli sobáš.

Som si tým istý, hovorieval. Henri si je vždy všetkým celkom istý, čo je črta, ktorá ma na ňom najviac irituje a zároveň ju považujem za rozkošnú. Pretože ja si nikdy nie som veľmi istá.

Myslí to dobre, ale toto načasovanie mi je podozrivé. Milujem Henriho. Možno je až pridobry, sladučký a vzorný, ale vie sa dobre bozkávať, je to môj najlepší kamarát a je mi takmer ako rodina. Teraz prichádza s ponukou, aby sme sa stali skutočnou rodinou.

Asi by som musela byť bláznom, aby som nad niečím takým ohrnula nos, ale ako by vyzeralo manželstvo v takých neistých časoch? Ešte sa nestal lekárom, ako vyžijeme z môjho učiteľského platu? Teraz aspoň môžem bývať v ubytovni pre personál a nemusím platiť nájomné. Trhne mnou, keď mi náhle prejde hlavou myšlienka, že možno chce, aby som sa nechala vyhodiť a presťahovala sa s ním k jeho matke na gazdovstvo, kde strávim zvyšok života dojením kôz. Ale čo ak prišiel čas vzdať sa nerealistických snov o živote umelkyne v Paríži